

گردشگری خانه‌های دوّم و روابط متقابل شهر و روستا

محبوبه خسروی نژاد

کارشناس ارشد دانشگاه اصفهان

دکتر سید اسکندر صیدائی

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان

دکتر حسین صرامی

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان

چکیده

در جوامع پیشرفته بخش اعظم جمعیت در شهرها اسکان یافته‌اند و مرام زندگی شهری مردم را در خود غرق کرده است. به این ترتیب روستا و زندگی روستایی مفهومی دور از ذهن و از طرفی جذاب برای این جمعیت شهرنشین به شمار می‌رود. این موضوع انگیزه‌ی اصلی تبدیل شدن روستا به یک مقصد گردشگری است. مقوله گردشگری روستایی از عوامل تأثیرگذار در ارتباط شهر و روستا می‌باشد، که پیامدهایی را به همراه خواهد داشت. از این رو بررسی گردشگری خانه‌های دوّم و روابط متقابل شهر و روستا از اهمیت کاربردی ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. واژه‌های کلیدی: گردشگری روستایی، خانه‌های دوّم، روابط متقابل شهر و روستا.

۱- مقدمه

اوقات فراغت بعنوان یکی از نیازهای اساسی جوامع معاصر شناخته شده و در راستای این امر گردشگری نیز بعنوان یکی از شیوه‌های گذران اوقات فراغت گسترش و توسعه یافته است. (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۲، ۳۸) پدیده‌ی شهرنشینی که شامل رشد جمعیت شهرها، افزایش تعداد شهرهای بزرگ و ظهور شهرهای تازه می‌شود تحولاتی را در ساختار فیزیکی، اقتصادی و فرهنگی - اجتماعی آنها، به وجود آورده است. تردیدی نیست که با گرایش روزافزون شهرنشینی، توجه به مسائل فضایی، تدارکات و چگونگی شکل‌گیری آنها، همچنین ارتباط با محیط اطراف و روستاها از اهمیت شایانی برخوردار است (رضوانی، ۱۳۷۴، ۲). در ارتباط شهر و روستا عوامل متعددی نقش دارد؛ از میان عوامل متعدد در این ارتباط، گردشگری روستایی و احداث خانه‌های دوّم نقش بیشتری ایفا می‌کند و اهمیت بررسی و تحقیق در این راستا برکسی پوشیده نیست.

۲- روش تحقیق

هر تحقیقی با توجه به نوع هدف و روش، در جمع‌آوری اطلاعات شیوه‌ی خاصی دارد، تحقیق حاضر به لحاظ اهدافی که پیگیری می‌کند از نوع تحقیقات کاربردی است و روش انجام آن توصیفی و تحلیلی می‌باشد.

۳- مبانی نظری تحقیق

۱-۳- گردشگری روستایی

شامل تمام مظاهر و نمودهایی می‌باشد که در نواحی روستایی شایسته و در خور اوقات فراغت باشد (Macdonal, 2003, 4). گردشگری روستایی از دو جنبه دارای اهمیت است. یکی بعنوان فعالیت گسترده‌ی جهانی و دیگری تأکید بر توسعه‌ی سیاست‌های منطقه‌ای و محلی.

گردشگری روستایی را به واقع باید نوعی از گردشگری پایدار تلقی کرد، زیرا انتظار می‌رود که حضور گردشگران به تقویت زندگی روستایی بیانجامد. ارتقای سطح روستا، افزایش توان مالی مردمان روستا و بهبود

اوضاع اقتصادی روستائیان و حفظ محیط و فرهنگ روستایی را به همراه داشته باشد. این نوع گردشگری می‌تواند حفظ سنت‌ها و ارزش‌های کهن روستا و انتقال آن به مردم را نیز به دنبال داشته باشد. گاه بقای برخی مناطق روستایی در جهان وابسته به حضور گردشگران و توجه ایشان به نواحی تلقی می‌شود. (رنجبران و زاهدی، ۱۳۸۴، ۷۱-۷۲).

تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان طی سده‌های اخیر بویژه در زمینه‌ی افزایش جمعیت، گسترش شهرنشینی، توسعه‌ی راه‌های ارتباطی و وسایل حمل و نقل، افزایش اوقات فراغت و بهبود رفاه اجتماعی منجر به توسعه‌ی گردشگری در نواحی روستایی شد. البته گردشگری روستایی بعنوان یک فعالیت در نیمه دوّم قرن ۱۸ در انگلستان و اروپا ظاهر گردید؛ قبل از آن نیز نواحی روستایی مورد استفاده فعالیت‌های تفریحی قرار می‌گرفت، اما محدود به اشراف، درباریان و اقشار خاصی بود. برخی از فعالیت‌های گردشگری روستایی همراه با بیتوته در نواحی روستایی است. این حضور عمدتاً به صورت اقامت در چادر، واگن‌های مسافرتی، خانه‌های دوّم، منازل خصوصی کرایه‌ای مهمانسرا و هتل در نواحی روستایی می‌باشد. اقامت در خانه‌های دوّم رایج‌ترین شکل گردشگری روستایی است، به همین دلیل شکل‌گیری و گسترش خانه‌های دوّم امروزه بعنوان مهمترین پیامد توسعه گردشگری در نواحی روستایی است. (رضوانی، ۱۳۸۲، ۶۰)

۳-۲- خانه‌های دوّم

در مورد خانه‌های دوّم تعریف واحدی وجود ندارد؛ هر مطالعه‌ای نیز عریض خاص خود را ارائه می‌دهد و از لحاظ روش شناسی هم تعیین آنها بسیار مشکل است؛ در فرهنگ جغرافیای انسانی جانستون در این مورد چنین آمده است:

خانه دوّم، خانه‌ای است که بوسیله‌ی خانوارهای ساکن در نقاط دیگر خریداری و یا به مدت طولانی اجاره می‌شود. چنین خانه‌هایی معمولاً در نواحی روستایی قرار داشته و برای مقاصد تفریحی استفاده می‌شوند. دارای اسامی خانه‌های آخر هفته و خانه‌های تعطیلات نیز هستند.

مؤسسه‌ی ابداعات اجتماعی در امریکا نیز خانه‌های دوّم را بدین صورت تعریف می‌کند: خانه‌هایی هستند که کمتر از ۹۱ روز در هر سال تقویمی اشغال می‌شوند. به هر حال می‌توان گفت خانه‌های دوّم یا تعطیلات، مساکنی است که در نواحی مختلف از جمله نواحی روستایی توسط ساکنان شهرها معمولاً ساخته و یا خریداری می‌شوند و در روزهای معینی مانند روزهای تعطیلات و فصل تابستان و عمدتاً با هدف فراغت و تفریح مورد استفاده قرار می‌گیرند (رضوانی، ۱۳۸۲، ۶۰).

ژان برنارشاریه گسترش خانه‌های دوّم را مربوط به توسعه‌ی موتوری شدن و وسایل نقلیه، گسترش افق این قلمرو و گذران اوقات فراغت در پایان هفته، به ویژه در اطراف شهرهای بزرگ می‌داند؛ او معتقد است که پدیده‌ی اقامتگاه‌های ثانویه (خانه‌های دوّم) با گذران اوقات فراغت و مسئله‌ی مالکیت ارتباط دارد و

خانه‌های دوّم در نواحی روستایی ظهور اشکال استخدامی مکمل است که ممکن است به ویژه به سود زنان و مردان جوانی باشد که همواره طبقاتی را تشکیل می‌دهند که در نواحی مبتنی بر کشاورزی برای آنها کار به آسانی فراهم نیست. کار در هتل‌ها و خانه‌های شبانه روزی یا در تولید و فروش هدایا، مانند کار روی ظروف سفالین، پارچه‌های دستباف و یا ایجاد بنگاه‌های خرید و فروش زمین و سرایداری یا باغبانی در خانه‌های دوّم از جمله مشاغل هستند که در پی گسترش خانه‌های دوّم در روستا شکل می‌گیرند. (فشارکی، ۱۳۷۰: ۱۲۸).

افزایش داد و ستد - زارعین محلی این فرصت را دارند که پاره ای از تولیدات خود را (شیر، سبزیجات، میوه) به اشغال‌کنندگان خانه‌های دوّم عرضه نموده و بدین وسیله موفق به کسب درآمد اضافی شوند.

کسب سرمایه - روستائیان با فروش صنایع دستی و محصولات تولیدی خود و همچنین فروش بخشی از زمین‌ها و املاک بلا استفاده‌ی خود به گردشگران خانه دوّم می‌توانند کسب سرمایه کنند.

دریافت عوارض و مالیات - مالکان خانه‌های دوّم ملزم به پرداخت مالیات و عوارض محلی به روستای محل استقرار خود می‌باشند.

افزایش بهای اراضی و کالا و خدمات - تقاضای زمین برای ایجاد بنا، گاه به نحوی سرسام‌آور بر بهای اراضی می‌افزاید و این شرایطی مناسب برای حفظ فعالیت‌های کشاورزی به شمار نمی‌آید (شاربه، ۱۳۷۳: ۲۴۸) و افزایش بهای زمین، ساختار سنتی اقتصاد روستا را از بین می‌برد و مناطق بیلاقی با روند فزاینده‌ی شهری شدن روبرو می‌شوند (اریسان، ۱۳۸۲: ۲۲).

تهدیدی برای کشاورزی - تقاضای زمین برای احداث خانه‌های دوّم، موجب تغییر کاربری اراضی کشاورزی و تبدیل آنها به ویلاهای بیلاقی و فضای کشاورزی در برابر گسترش فضاهای ساختمانی آشکارا رو به قهقرا می‌گذارد (شاربه، ۱۳۷۳: ۲۴۸) و در نهایت کمبود معیشتی گریبانگیر جامعه خواهد شد چرا که بخشی از نیازهای غذایی جامعه از همین اراضی که تغییر کاربری یافته‌اند، تأمین می‌شده که با تبدیل آنها به خانه‌های دوّم این منبع تأمین مایحتاج غذایی از دست رفته است. بنابراین گسترش بدون برنامه‌ی خانه‌های دوّم باعث قطعه قطعه شدن بهره‌برداری‌های کشاورزی شده که در نهایت سطح تولید کاهش عمیقی خواهد یافت.

عدم توجه اقتصادی - احداث خانه‌های دوّم بسیار مجلل و گران قیمت که در اکثر ایام سال خالی می‌باشد، شاید توجه اقتصادی نداشته باشد، چرا که مصرف سرمایه هنگفت برای ساخت خانه‌های دوّم، هیچ گونه بازدهی اقتصادی در پی نخواهد داشت و اگر همین سرمایه جذب بازار کار و تولید گردد نه تنها پول راکد و بلا استفاده نمانده و در جریان است بلکه در اثر تولید ارزش افزوده و نه کاذب ایجاد خواهد شد که به نفع اقتصاد ملی و کل جامعه می‌باشد (صالحی نسب، ۱۳۸۴: ۳۵).

۴-۲- اثرات اجتماعی

ایجاد رقابت و از بین رفتن پیوستگی جامعه‌ی روستا - خانه‌های دوّم مانند تمام شکل‌های نفوذ شهری در روستا عناصر پیوستگی را در جامعه‌ی روستا، از طریق معرفی کردن یا تشدید رقابت و فردیت در هم می‌شکند، در حالی که روستائیان ممکن است در گذشته در کار زارعی با یکدیگر همکاری و تشریک مساعی داشته باشند هم اکنون مانند رقبایی عمل خواهند کرد، زیرا که در جهت تأمین زمین برای احداث خانه‌های دوّم شهری‌ها

تدارک یک اقامتگاه ثانویه را می‌توان بعنوان محلی برای سرمایه گذاری، مضمونی برای ارضاء نیاز به کسب حیثیت و وجهه‌ی اجتماعی و یا مکانی برای پناه جستن به روزگار بازنشستگی به حساب آورد (شاربه، ۱۳۷۲: ۲۳۳-۲۳۵).

ماکس درنوئو: اقامت در یک سکونتگاه ثانویه شکل دیگری از گردشگری است که یا به افراد مرفه اختصاص دارد و یا به دهقانان سابق که خانه‌ی پدری و یا شخصی خود را، پس از مهاجرت به شهر، همچنان حفظ کرده‌اند؛ اکثراً چنین سکونتگاه‌هایی در یک روستا قرار دارد و وجود آنها با مناسبات ناشی از مالکیت در ارتباط است (درنوئو، ۱۳۷۴: ۴۱۰).

حسینی ابروی: این پدیده خاص دهکده‌هایی است که به سبب موقع و مناظر جغرافیایی و اقلیم خود مورد استقبال گردشگران قرار می‌گیرد، در این باره نباید نقش مجاورت شهرهای بزرگ را فراموش کرد. بهترین نمونه‌ی این دسته از نقاط در منظومه‌های روستایی درّه‌ی جاجروود و اوشان، دامنه‌های شیر کوه یزد، دهات درّه‌ی زاینده رود در حوزه‌های وسطی و علیا، قمصر و دهات اطراف منطقه‌ی کاشان، حوزه‌ی طرّبه در غرب شهر مشهد، دیده می‌شود. اما باید پذیرفت که نقاط روستایی یاد شده نیز از این دگرگونی‌ها بر کنار نخواهند ماند و روز به روز چهره‌ی آنها شهری‌تر و مردم‌ش مدنی‌تر و اقتصادش علمی‌تر خواهد شد (حسینی ابروی، ۱۳۸۰: ۲۴۶).

حسینی ابروی: در روستاهای کوهستانی و یا ساحلی، برخی از گروه‌های مرفه نشین اقدام به ساختن مسکن ثانویه نموده و در طول فصول مناسب یا در تعطیلات آخر هفته از آن استفاده می‌کنند. اداره امور این دهات که دارای خانه‌های دوّم هستند، از طریق مشارکت ساکنان به انجام می‌رسد (همان، ۴۶).

۳-۳- روابط شهر و روستا

شهر و روستا به عنوان فضاهای جغرافیایی هستند که از درهم تنیدگی بسیار معنادار عناصر فضایی و کالبدی به وجود آمده‌اند، گرچه از دیر باز دو جامعه‌ی شهری و روستایی در نقاط مختلف جهان نظام متفاوتی داشته ولی شهر همیشه مرکز ثروت و قدرت بود. شهرها در گذشته با اتکا به روستاها و حوزه‌های نفوذ خود ادامه‌ی حیات می‌دادند. روستاها نیز هر چند به شهرها وابستگی داشتند، ولی چون تولید کننده‌ی محصولات کشاورزی و دامپروری بودند، بیشتر به خود متکی بوده و مبنای زندگی آنان با تکیه بر اقتصاد کشاورزی و دامپروری استوار بود (رضوانی، ۱۳۷۴، پیشگفتار).

رابطه کلیه‌ی وابستگی‌ها، پیوستگی‌ها، بده بستان‌ها و جریانات متقابل یا یکجانبه (انسان، کالا، اطلاعات، سرمایه، انرژی و فرهنگ و...) تحت عنوان رابطه جای می‌گیرند. سر منشاء رابطه‌ها نیاز می‌باشد که به دلیل عدم توزیع متقابل جمعیت و منابع مطرح می‌گردد. رابطه ماهیتاً جنبه‌ی دو طرفه داشته و دارای انواع مختلف با شدت و ضعف‌های متفاوت می‌باشد. بنابراین منظور از رابطه بین شهر و روستا تمام اشکال ارتباط و کلیه‌ی وابستگی‌ها یا پیوستگی‌های بین این سکونتگاه می‌باشد؛ در ذات لفظ رابطه ماهیت طرفینی (دوجانبه) مطرح می‌شود، لذا در ارتباط شهر و روستا باید نگرش وانتظاری دو سویه داشت (صرامی، ۱۳۸۲، ۲۳).

۴-۱- اثرات خانه‌های دوّم بر جوامع روستایی

۴-۱-۱- اثرات اقتصادی

اشتغال‌زایی - یکی از مشکلاتی که در جامعه‌ی امروز وجود دارد و هر روز بحرانی‌تر می‌شود پدیده‌ی بیکاری است، از جمله فواید احداث

که به سکنه روستایی اجازه خواهد داد شرایط زندگی خویش را بهبود بخشد و بدین وسیله آنها را به ماندن در روستا تشویق می‌کند. چنین مزیتی ممکن است در رابطه با زنان جوان که برای آنها مشاغل محلی به آسانی فراهم نیست و بنابراین بیشتر از مردان جوان برای مهاجرت به شهر مستعد هستند ارزش ویژه‌ای داشته باشد (همان، ۱۳۲۰).

از طرف دیگر، می‌توان چنین گفت که به چند دلیل خانه‌های دوّم باعث تشدید مهاجرت روستائیان می‌شود: دلیل اول طبق نظریه دلایل اجتماعی و روانی مهاجرت‌های روستایی «احساس بی‌عدالتی» از جانب روستائیان است. مهمترین شرط بروز احساس بی‌عدالتی از افراد روستایی افزایش انتظارها است، که یکی از علت‌های عمده‌ی افزایش انتظارها بخصوص بین جوان‌ها در نواحی روستایی دارای خانه‌های دوّم، مشاهده‌ی عینی خانه‌های لوکس و مجهز ثروتمندان شهری در روستاها می‌باشد که روستائینان را از وضع و شرایط خود ناراضی‌تر ساخته و آنها را بطرف شهر می‌راند.

دلیل دوّم تقاضای شدید جهت خرید املاک روستائیان از طرف شهری‌هاست، شرایط خیز اقتصادی را برای برخی از روستائیان آماده می‌نماید، لذا با فروش زمین‌های خود به متقاضیان شهری سرمایه خوبی نصیبشان می‌شود که همین سرمایه عاملی می‌شود جهت مهاجرت به شهر تا از آن سرمایه استفاده سودآورتری گردد و یا از امکانات بیشتر و بهتر شهری برخوردار شوند. دلیل سوم از طرف دیگر برخی از فروشندگان روستایی به دلیل نداشتن زمین دیگری جهت کار کشاورزی در روستا مجبور به ترک روستا می‌گردند (صالحی نسب، ۱۳۸۴: ۳۶).

تعارض اجتماعی - فرهنگی میان روستائیان و گردشگران خانه‌های دوّم
- همزیستی میان روستائیان و کسانی که به تعطیلات می‌آیند، نظیر همزیستی میان روستائیان و روستائینان شهری، بدون بروز تصادم و برخورد نبوده است و فرهنگ روستایی و فرهنگ شهری تا روزگار نزدیک به ما چنان از هم بیگانه و با یکدیگر مغایر بوده‌اند که فرا رسیدن مسافرانی که برای گذران ایام تعطیل به روستاها می‌آمده‌اند به مثابه‌ی یک تهاجم فرهنگی تلقی می‌شده است. روستائیان از رفتار سبکسراانه و توأم با ولنگاری شهریان از راه رسیده شکوه‌ها سر می‌داده‌اند: اینان زمین‌های زیر کشت را لگد مال می‌کنند، گل‌ها، میوه‌ها و... را می‌چینند، وضع لباس پوشیدنشان توأم با مصاحبه و خلاف شئون محل است (شاریه، ۱۳۷۳: ۲۸۳). روستائیان با عقاید جدید، مدل لباس و شیوه‌های نادرست رفتاری آشنا می‌شوند که با ارزش‌های سنتی - فرهنگی مقابله می‌کنند (شاریه، ۱۳۸۴: ۴۴). ساکنان خانه‌های دوّم نیز به نوبه‌ی خود از آزار کشاورزان دلی پرخون دارند.

۴-۳- اثرات کالبدی - فیزیکی

تغییرات کاربری زمین - تبدیل باغات و اراضی مرغوب کشاورزی و حتی مراتع نواحی روستایی به ساختمان از جمله عوامل اثرگذار خانه‌های دوّم بر الگوی کاربری زمین است.

ایجاد دوگانگی در محیط زیست ساخته شده - بافت مسکونی روستا سنتی می‌باشد و همگن با محیط طبیعی ناحیه‌ی روستایی است. اما عمدتاً خانه‌های دوّم در بافت قدیم روستا یافت نمی‌شوند، بلکه در حاشیه‌ی بافت یا در محله‌ی جدید ساخته شده و با محیط روستا ناهمگون و در تضاد می‌باشند.

توسعه‌ی فیزیکی محیط روستا - با گسترش خانه‌های دوّم، روستا توسعه‌ی فیزیکی یافته و توسعه‌ی فیزیکی روستا به سمتی می‌باشد که تقاضا برای

با هم به رقابت می‌پردازند، اما همه‌ی اعضای جوامع محلی روستایی از این لحاظ قادر به رقابت نمی‌باشند و به این ترتیب حسادت و نارضایتی از طرف آنهاست که نسبت به افرادی که از طریق فروش املاک خود به سرمایه خوبی دست یافته‌اند و یا درآمدشان را افزایش داده و زندگی شان تغییر کرده، شکل می‌گیرد و این مسأله باعث اختلاف و برهم خوردن جامعه‌ی یکدست روستا می‌شود (فشارکی، ۱۳۷۰: ۱۳۱).

تغییر مفهوم «کار» نزد روستائیان - مفهوم کار از نظر روستائین بعد از آنکه با مسافرن شهری تماس برقرار کرد تغییر خواهد کرد. در گذشته به فعالیت‌های کشاورزی سنتی بصورت یک راه و روش زندگی نگریده می‌شد تا بصورت یک فعالیت شغلی. بدین ترتیب، کار کشاورزی طوری ترتیب داده شد که ساعات بیداری زارع و اعضای خانواده‌های کشاورز شروع به تهیه‌ی جا و غذا و سایر تدارکات برای مسافرن تازه وارد کردند آنها فعالیت‌های خود را به گونه‌ای تنظیم خواهند کرد که ناگزیر متوجه مقاصد انتفاعی خواهد بود و همچنین به گونه‌ای که «کار» و «اوقات فراغت» کاملاً از هم تفکیک خواهد شد.

تطبیق دو سیستم مختلف ارزشی به بخش‌هایی از محیط روستا - دو سیستم کاملاً مختلف به بخش‌هایی از محیط روستا تطبیق داده می‌شود. زارعین و توریست‌ها به محیط روستایی مزارع و کشتزارها از دیدگاه‌های کاملاً متفاوتی می‌نگرند، برای مسافر تازه وارد یک باریکه زمین کشاورزی ممکن است از نظر بصری جاذب یا غیرجاذب باشد. این باریکه زمین ممکن است تسهیلاتی را جهت لذت او از ناحیه‌ی مورد نظر عرضه دارد یا ندارد. نواحی روستایی بنابراین توسط اعضای گروه‌های مختلفی که هدف‌های متفاوتی در سر دارند به طریق گوناگونی ارزیابی می‌شود. چنین نواحی همچنین به طرق متفاوتی مورد برداشت و تفسیر قرار می‌گیرد. برای مثال، یک زارع ممکن است به جبهه‌ی پرشیب یک تپه بصورت یک قطعه زمین غیرحاصلخیز یا خاک‌های سنگی نازک که برای مقاصد کشاورزی دارای ارزش محدودی است، نظاره کند.

براساس چنین ملاکی، او به آن ارزش پولی ناچیزی می‌دهد، از طرف دیگر، یک مسافر شهری ممکن است به همان قطعه زمین بصورت یک محل بسیار دلپذیر با یک دید عالی مشرف به منظری مصفا که موقعیت خوبی را برای بنای یک خانه‌ی دوّم عرضه می‌دارد، بنگرد. در نتیجه مسافران مایلند به مالکان اراضی روستایی مبالغی به مراتب بالاتر در قبال فروش زمین بپردازند تا اگر ملک مربوط صرفاً به منظور استفاده کشاورزی به معرض فروش گذاشته می‌شد (همان، ۱۳۷۰: ۱۳۱).

ایجاد اختلاف و کشمکش‌ها - اختلاف و کشمکش‌ها به نحو اجتناب ناپذیری برانگیخته خواهد شد زیرا که همه‌ی سکنه‌ی ده میل ندارند خدمات خود را به مسافرن بفروشند یا املاک خود را برای مصارف تفریحاتی عرضه دارند. چنین مردمی ممکن است نقشه‌های خود را برای بزرگ کردن کشتزار یا برای ترکیب قطعات کوچکتر زمین زراعی^۱ بر آب ببینند، اول به خاطر قطعات زمین پراکنده‌ی اطراف ده که متعلق به خانه‌های دوّم مسافرن شهری است و بنابراین برای تجدید ساختار کشاورزی در دسترس نیست و دوّم به واسطه‌ی صعود کلی قیمت زمین‌های ده از زمانی که تهاجم خانه‌های دوّم شهری‌ها آغاز شده است.

تضعیف یا تشدید مهاجرت روستائیان به شهر - از یک طرف می‌توان گفت که گسترش خانه‌های دوّم برای روستائیان یکسری اشتغالاتی را ایجاد می‌کند که مکمل کشاورزی است و بدین وسیله منابع در آمد اضافی عرضه می‌کند

و بر بنیان خواست آنها پدیدار گشته است. از این رو برنامه‌ریزی برای گردشگری پایدار در نواحی روستایی امری ضروری است، در واقع برنامه‌ریزی بهترین وسیله برای مهار گسترش خانه‌های دوّم و جلوگیری از رشد افسار گسیخته و مضر آن است. برنامه‌ریزی زیست محیطی که بر مبنای بررسی و تحلیل همه‌ی منابع زیست محیطی و به ویژه طبیعی استوار است، در واقع پایه و مبنای سایر برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای قرار می‌گیرد. بر این اساس و بر مبنای ارزیابی توان محیطی حدّ توسعه و وسعت و نوع خانه‌های دوّم در نواحی روستایی مشخص می‌گردد. به عبارت دیگر تعیین چگونگی (مثبت یا منفی بودن) اثر خانه‌های دوّم بر منابع بر عهده‌ی ارزیابی و برنامه‌ریزی است. (محلانی، ۱۳۸۲: ۱۱۵) در گذشته یکی از بزرگترین مشکلات در برنامه‌ریزی شهری و روستایی نگاه منفرد به هر کدام از دو فضا بود. حساسیت منطقه و روند شهرگرایی موجود، لزوم نگاهی یکپارچه به نفع محیط و فضای منطقه را نیازمند است و لذا ساماندهی احداث خانه‌های دوّم و ویلانشین در روستاها نیازمند ساماندهی و همکاری و تعامل مدیریت شهری و روستایی است، که ناگزیر نیازمند اتخاذ دیدگاهی سرزمینی می‌باشد (فیروزنیا، ۵، ۱۳۸۵).

منابع و مأخذ

- ۱- اریسیان، نسرین (۱۳۸۲): شناسایی و معرفی جاذبه‌های اکوتوریسم در شهرستان سمیرم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا.
- ۲- پاپلی یزدی، محمّد حسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۲): گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت.
- ۳- حسینی ابری، سید حسن (۱۳۸۲): مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران، انتشارات دانشگاه اصفهان.
- ۴- درنو، ماکس (۱۳۷۴): جغرافیای انسانی، ترجمه سیروس مقدم، جلد دوّم، نشر رایزن.
- ۵- رضوانی، علی اصغر (۱۳۷۴): روابط متقابل شهر و روستا با تأکید بر ایران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۶- رضوانی، محمّد رضا (۱۳۸۲): تحلیل روند ایجاد و گسترش خانه‌های دوّم در نواحی روستایی، مجله‌ی پژوهش‌های جغرافیایی شماره ۴۵.
- ۷- رنجبران، بهرام و زاهدی، محمّد (۱۳۸۴): شناخت گردشگری، نشر چهار باغ.
- ۸- شارپلی، ریچارد و جولیا (۱۳۸۰)، گردشگری روستایی، ترجمه رحمت الله منشی‌زاده و فاطمه نصیری، نشر منشی.
- ۹- شاریه، زان برنار، (۱۳۷۳)، شهرها و روستاها، ترجمه: سیروس سهامی، نشر نیکا، مشهد.
- ۱۰- شریف‌زاده، ابوالقاسم و دیگران (۱۳۸۱): توسعه‌ی پایدار و توریسم روستایی، مجله جهاد، شماره ۲۵۱-۲۵۰
- ۱۱- شکویی، حسین (۱۳۸۲): فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی، جلد دوّم، انتشارات گیتاشناسی.
- ۱۲- صرامی، حسین (۱۳۸۲): علیت‌های محیطی در روابط شهر و روستا، رساله دکتری، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا.
- ۱۳- قادری، اسماعیل (۱۳۸۲): نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی پایدار، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۴- قره نژاد، حسن، (۱۳۷۴)، اقتصاد و سیاست‌گذاری توریسم، انتشارات مانی.
- ۱۵- لی، جان (۱۳۷۸): گردشگری و توسعه در جهان سوم، ترجمه عبدالرضا رکن الدین افتخاری و دیگران، شرکت چاپ و نشر بازرگان.

16- Macdonal, Robeta and goffe (2003), Lee, Cultural Rural Torism Evidence From Canada, Annols of Tourism, Volume 30.

پی‌نوشت

1- plot consolidation

ساخت خانه‌ی دوّم بیشتر است (در کلاردشت توسعه به سمتی است که تقاضا برای ساخت ویلا بیشتر است).

تغییر نوع مصالح و سبک معماری - خانه‌های سنتی روستائیان معمولاً مصالحش بر گرفته از خود ناحیه می‌باشد و بصورت همگون و هماهنگ با محیط اطراف است. بطوری که در نواحی روستایی جنگلی عمده‌ی مصالح از چوب و در نواحی کوهستانی از سنگ و در نواحی نیمه بیابانی از خشت و گل می‌باشد. اما خانه‌های دوّم که در روستاها احداث می‌شوند از مصالح محلی ساخته نشده‌اند بلکه از مصالح شهری و با تیپ کاملاً متفاوت از خانه‌های روستایی ساخته می‌شوند، بطوری که معماری خانه‌های روستایی با کارکردهای مختلف آن از قبیل: دامداری، طیوردار، تهیه‌ی فرآورهای دامی، گیاهی و صنایع دستی می‌باشد؛ در حالی که خانه‌های دوّم فقط کارکرد استراحتی و تفریحی دارند، اما بتدریج و با حضور خانه‌های دوّم در نواحی روستایی، روستائیان از آنها یاد گرفته‌اند که خانه‌های خود را از مصالح بادوام بسازند و تا حدودی جنبه‌های استراحتی منازل روستایی افزایش یافته است و معماری آنها مختلط شده است (صالحی نسب، ۱۳۸۴: ۲۸).

تغییر چشم‌انداز - تمام اثرات و پیامدهای کالبدی، فیزیکی خانه‌های دوّم که ذکر آن گذشت، به شکل تغییر چشم‌انداز طبیعی نواحی روستایی به چشم می‌آیند. گسترش و ساخت خانه‌های دوّم در اطراف رودخانه‌ها و دامنه‌ها سیمای طبیعی روستا را بر هم زده و ایجاد نوعی دوگانگی در محیط روستا می‌کند و منظره‌های زیبای روستا در اثر ساخت این خانه‌ها از بین می‌رود و خدشه‌دار می‌شود. **بهبود تأسیسات و تجهیزات** - در برخی از نواحی روستایی که با کمبود خدمات زیربنایی روبرو هستند احداث خانه‌های دوّم باعث بهبود تأسیسات و تجهیزات زیربنایی از قبیل جاده و راه روستایی می‌گردد.

۴-۴- اثرات زیست محیطی

آلودگی آب، صوتی - گسترش خانه‌های دوّم آلودگی را در مناطق روستایی افزایش می‌دهد، آلودگی در اثر تخلیه زباله‌ها و نخاله‌های ساختمانی که بصورت ظاهری است و یا آلودگی صوتی در اثر ساخت و ساز خانه‌های دوّم و یا رفت و آمد گردشگران خانه دومی ایجاد می‌شود.

نتیجه‌گیری

در جوامع پیشرفته بخش اعظم جمعیت در شهرها اسکان یافته‌اند، از طرفی ماشینی‌تر شدن زندگی و افزایش سریع آلودگی‌های مختلف باعث ایجاد خستگی و نیاز به اوقات فراغت شده و در این راستا گردشگری بعنوان یکی از شیوه‌های گذران اوقات فراغت در جوامع معاصر گسترش و توسعه یافته است، از طرف دیگر مرام زندگی شهری مردم را به خود غرق کرده و روستا و زندگی روستایی مفهومی دور از ذهن و جذاب برای این جمعیت شهرنشین بشمار می‌رود و این موضوع انگیزه‌ی اصلی تبدیل شدن روستا به یک مقصد گردشگری است.

همانطور که بحث شد سر منشاء رابطه نیاز است، نیاز به آرامش و تفریح و کسب لذت از هوای پاکیزه و آشنایی با فرهنگ‌های بومی و محلی و... هر روز بر شمار گردشگران روستایی افزوده و پایه‌های رابطه‌ی شهر و روستا را مستحکم تر نموده است.

بر همین اساس جریان گردشگری روستایی و گسترش خانه‌های دوّم در راستای نیازهای ساکنان کلان شهرها، پیرامون گذران اوقات فراغت